

Teresa Chynczewska-Hennel

prof. em. Uniwersytet w Białymstoku, Polska
ORCID0000-0002-9847-4540

Profesor Walentyna Sobol Redaktor Rocznika „Studia Polsko-Ukraińskie”

Dwanaście numerów Rocznika „Studia Polsko-Ukraińskie”, które ukazywały się w latach 2014–2025, zawdzięcza powstanie i realizację profesor Walentynie Sobol, wybitnej uczzonej i znakomitej naczelnej Redaktorze tego humanistycznego periodyku.

Był on, zgodnie z zamiarem Redaktor Sobol a także jej współpracowników, ukierunkowany na publikacje badań multidyscyplinarnych i komparatystycznych w zakresie polsko-ukraińskich powiązań literackich, historycznych i filozoficznych. Zaproszeni zostali do współpracy, jako uczestnicy Rady Naukowej profesorowie z wielu ośrodków naukowych akademickich i uniwersyteckich z Polski, Ukrainy, Włoch, Serbii, Kanady i USA.

Redakcja pod przewodnictwem profesor Sobol zapraszała do grona autorów, naukowców zajmujących się zagadnieniami takimi, jak badania korzeni chrześcijaństwa w Polsce i w Ukrainie po czasy współczesne, a także pracami nad wspólnym dziedzictwem kulturowym i historycznym obu naszych narodów, zwłaszcza w okresie Pierwszej Rzeczypospolitej. Problematyka bowiem baroku ukraińskiego, aby wymienić ten ważny nurt badawczy, zajmuje swe miejsce w twórczości Profesor Sobol, która w tym zakresie jest wytrwałą kontynuatorką znakomitych poprzedników (z polskich uczonych wymienimy tu: Aleksandra Jabłonowskiego, Ryszarda Łużnego, Paulinę Lewin, ukraińskich – Ihora Isiczenko, Leonida Uszkałowa,

Bohdanę Kryśę, Łesię Dovhę, Aleksandrę i Mirosława Trofymuków, czy z Włoch Giovannę Brogi Bercoff).

W procesie powstawania czasopisma profesor Sobol podkreśliła wagę „Warszawskich Zeszytów Ukrainoznawczych”, do których nawiązano, by móc kontynuować ich najlepsze tradycje naukowe. „Warszawskie Zeszyty” wydawane były w latach 1989–2008 przez Katedrę Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Polskie Towarzystwo Ukrainoznawcze oraz Towarzystwo Naukowe im. Szewczenki pod redakcją profesora Stefana Kozaka.

„Studia Polsko-Ukraińskie”, które stały się jego kontynuatorką, powstawały w ramach Pracowni Dziejów Polsko-Ukraińskich Stosunków Literackich pod kierunkiem Profesor Walentyny Sobol, w tej samej Katedrze.

Materiały pomieszczone w sporej części periodyku poprzedzały międzynarodowe konferencje poświęcone tematyce: „Filozofia bycia i przetrwania w ego – dokumentach pisarzy, malarzy i filmowców ukraińskich (od czasów Filipa Orlika do współczesnych)”. Wyjątkowego charakteru nabierały te spotkania, referaty wygłoszone w czasie konferencji a potem w druku, jako artykuły, po haniebnej, okrutnej zbrojnej napaści Rosji na niepodległą Ukrainę.

Postać Filipa Orlika (1672–1742) hetmana kozackiego, następcy Iwana Mazepy, który na emigracji w Salonikach zabiegał na dworach europejskich o poparcie Ukrainy walczącej o niepodległość przeciwko imperium rosyjskiego, stała się niezwykle ważnym symbolem okrutnych czasów, w których żyjemy, Ukrainy walczącej o swą niepodległość i Europy zagrożonej przez agresora moskiewskiego.

Filip Orlik z pewnością zasługuje na wnikliwe badania jego spuścizny, nad którą pracuje od lat Profesor Sobol, kierując w ramach grantu ministerialnego, zespołem przygotowującym do druku „Diariusz Podróżny Filipa Orlika”. Dotychczas opublikowany został Diariusz z lat 1725–1726 (Filip Orlik 1672–1742 i jego Diariusz, opracowanie, odczytanie z rękopisu, wstęp i komentarz Walentyna Sobol, WUW, Warszawa 2021, 2. edycja – 2023).

Doceniając ogrom pracy włożony nad publikacją Diariusza Orlika przez jego edytorę, profesor Mirosław Nagielski stwierdził,

że koniecznym jest współpraca zespołu specjalistów, ponieważ ogrom pracy jest ponad możliwości jednej osoby (SPU, 10, 2023, s. 213–216). Tak też się stało.

Artykuły publikowane w Roczniku ukazywały się w językach polskim, ukraińskim i angielskim, w wersji papierowej i elektronicznej.

„Studia Polsko-Ukraińskie” zindeksowano w Index Copernicus, ICI Journals Master List, Arianta, ERICH PLus. Wszystkie artykuły zostały zrecenzowane.

Blisko 250 artykułów zawartych w dwunastu tomach „Studiów Polsko-Ukraińskich” pogrupowane są tematycznie w kolejnych numerach: Ad fontes, W kręgu kontaktów polsko-ukraińskich, Autorzy ego – dokumentów wobec wojny i przemocy, Zagadnienia komparatystyki literackiej i filozoficznej, itp.

Pierwszy numer, który ukazał się w 2014 roku poświęcony jest dwusetnej rocznicy urodzin Tarasa Szewczenki. Rozpoczynają go interesujące artykuły tak znakomitych badaczy jak Stefan Kozak, Mykoła Żułyński, Larysa Wachnina, Łesia Muszketyk, Hanna Skrypyk i inni.

Drugi tom poświęcono 400-leciu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej i jej roli oraz znaczeniu w edukacji szlachty ukraińskiej i elity kozackiej w I Rzeczypospolitej. Literatura renesansu, z którą zapoznawali się studenci Akademii wraz ze znajomością języka łacińskiego była ważną placówką edukacyjną. Wśród wielu artykułów wymienić tu należy jedynie, jako *exempli gratia*, autorów, którzy poruszyli w swych artykułach problematykę historiograficzną oraz filozoficzno-teologiczną: Iryna Bondarewska, Stefan Kozak, Mariusz Drozdowski, Teresa Chynczewska-Hennel, Volodymyr Lytvynow i inni.

Trzeci tom poświęcono z kolei rocznikom związanym z Michałem Hruszewskim, Łesią Ukrainką i Ivanem Franko. Czwarty tom poświęcono problematyce związanej z zagadnieniami syntezy literackiej oraz historiozoficznej w okresach średniowiecza, renesansu i baroku. Oksana Slipuszko ukazała w swym ciekawym artykule koncepcję wolności w kontekście wschodniego chrześcijaństwa Rusi Kijowskiej, Olha Kharlan poświęciła swój artykuł problematyce interdyscyplinarności w literaturze i malarstwie.

Piotr Kroll ukazał z kolei postać Filipa Orlika w polskiej literaturze historiograficznej.

W pewnej mierze kolejny piąty tom stanowił kontynuację wielu zagadnień poruszonych poprzednio. Kwestie identyfikacji narodowej i kształtowania ukraińskiej państwowości w ujęciu historiograficznym (Katarzyna Błachowska) czy dyskusje wokół unii hadziackiej, przyczyn powstania Chmielnickiego w opiniach polskiej szlachty (Teresa Chynczewska-Hennel, Mariusz R. Drozdowski) – oto tematyka części artykułów szóstego tomu „Studiów Polsko-Ukraińskich”.

W siódmym tomie zwraca uwagę interesująca analiza Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk. Tom ten zawiera bowiem ciekawą analizę wywiadu rzeki ze Światosławem Szewczukiem. Uczeń kardynała Huzara, co warto zaznaczyć pozostaje pod wielkim wrażeniem i zachwytem poezją Tarasa Szewczenki i Liny Kostenko. Dziewiąty numer ukazał się w roku inwazji rosyjskiej na Ukrainę. We Wstępie Redakcja skierowała swe myśli i uczucia jedności z bohaterskim narodem Ukrainy w walce o niepodległość Ukrainy, o utrzymanie naszej cywilizacji, naszych wartości ludzkich (strony nienumerowane). Dziesiąty numer, w sporej części, poświęcony został problematyce związanej z okrucieństwem wojny. Wymienić tu należy na przykład artykuł Dawida Bzorka na temat antropologii wojny w dzienniku Filipa Orlika z lat 1720–1723. Autor, co należy dodać, przez wiele lat sprawował funkcję sekretarza Redakcji i wypełniał swe obowiązki wzorowo.

Jedenasty numer rozpoczął *sui generis* ukłon wobec włoskiej uczzonej Giovanny Brogi Bercoff z okazji jej urodzin i jubileuszu naukowego. Włoska sławistka, za swe prace nad studiami kultury ukraińskiej otrzymała w 2023 roku prestiżową nagrodę Drahoman Prize. Spuścizna Rusi Kijowskiej, historiografia Słowiańszczyzny i Zachodniej Europy, literatura baroku w Polsce, Ukrainie, Rosji, Chorwacji i Serbii, twórczość Tarasa Szewczenki – oto główne wątki prac jubilatki.

W tymże tomie zwrócić warto uwagę na użyteczny i ze wszech miar ciekawy artykuł Olhy Shchelkunovej pt. *Polish-Ukrainian Studies: traditions and innovations*. Zawiera on bowiem zwięzłą charakterystykę poszczególnych tomów uwzględniając wszystkie nazwiska

autorów artykułów zawartych w dziesięciu tomach. Autorka pisze o wysoce humanistycznych, nie do przecenienia wartościach Studiów oraz o udanej współpracy naukowców wielu dziedzin nauk humanistycznych reprezentujących nie tylko badaczy polskich i ukraińskich.

Dwunasty tom „Studiów Polsko-Ukraińskich” jest pokłosiem VI Międzynarodowej Konferencji Naukowej z wymienionego już cyklu na temat filozofii bycia i przetrwania od czasów Orlika po współczesność. Kolejny rok walki narodu ukraińskiego z okupantem rosyjskim nie zniszczył jego ducha, o czym świadczą wszystkie bez mała referaty – artykuły. Nie sposób omówić tu szczegółowo wszystkich pozycji, wymienimy choć nazwiska autorów: Olena Bondareva, Natalia Drobjasko, Szymon Gąsiorowski, Olga Harlan, Małgorzata Kornacka, Olha Kostelecka, Rusłan Tkaczuk, Tetjana Trofymenko, Natalia Tychołoz, Łarysa Vachnina, Walentyna Sobol, Teresa Chynchewska-Hennel, Vira Sułyma i inni.

Katarzyna Dorota Wielondek omówiła, co warto jest podkreślać, działalność Koła Naukowo-Literackiego działającego w Instytucie Ukrainistyki UW, które stworzyło znakomity zespół teatralny „Błękitny Okręt”. Zasługi Profesor Sobol i na tym polu są niezwykle i znaczące (K. Brodowska, D. Bzorek, W. Sobol, „Słowo w duszy, dusza w słowie”, Warszawa 2023).

Wszystkie numery Rocznika „Studiów Polsko-Ukraińskich” zawierają w dziale „Artykuły recenzyjne” w sumie omówienia kilkunastu pozycji książkowych ważnych w badaniach interesujących nas zagadnień związków polsko-ukraińskich w dziedzinie kultury, nauki, historii.

W dziale „Varia” znalazły się relacje z ważnych wydarzeń naukowych czy rocznicowych. W cyklu „In Memoriam” oddano hołd wielu wybitnym uczonym, którzy odeszli od nas w ciągu ostatnich lat. Wymieńmy ich nazwiska: Jarosław Rozumnyj (1925–2013), Władysław A. Serczyk (1935–2014), Zbigniew Wójcik (1922–2014), Paulina Lewin (1922–2015), Anna Duszak (1950–2015), Alicja Wołodźko-Butkiewicz (1930–2015), Janusz Tazbir (1927–2016), Michał Łesiów (1928–2016), Marian Bendza (1951–2018), Łeonid Uszkalo (1956–2019), Ihor Skoczylas (1967–2020), Dmytro Pawłyyczko

(1929–2023), Elżbieta Wiśniewska (1931–2024), Aleksander Wirpsza – Leszek Szaruga (1946–2024).

Gdyby można było, jak najkrócej scharakteryzować „Studia Polsko-Ukraińskie”, które z niezłomnością, precyzją naukową, organizacyjną i redakcyjną powstawały dzięki Profesor Sobol, Naczelnej Redaktor, przywołałabym słowa profesor Alicji Wołodźko Butkiewicz, która recenzowała pierwszy tom i odniosła się do samej idei powołania czasopisma.

Oto jej słowa: „Reasumując – tom ma niewątpliwie wartość naukową, a zawarte w nim materiały napisane są przez wybitnych znawców tematu. Łączy tematykę historyczną ze współczesną, informując o sprawach aktualnych z kroniką spraw minionych i nierzadko zapomnianych”.

Będąc od pierwszego spotkania powołującego „Studia” bliską współpracowniczką głównej Redaktor, Profesor Walentyny Sobol, z całym przekonaniem mogę napisać, iż jest to Redaktorka nadzwyczajna, w swej postawie humanisty przypomina mi moich dawnych już Mistrzów, wymagających, krytycznych, ale sprawiedliwych.

Należy życzyć przyszłej Redakcji, by rzecz oczywista, idąc własną drogą, nie zaprzepaściła jednak idei, która przyświecała dawnemu zespołowi na czele z Profesor Walentyną Sobol.